
***“Η ορθολογικοποίηση των ποινικών κυρώσεων
ως απάντηση στον ‘ποινικό λαϊκισμό’ ”***

*Χριστίνα Ζαραφωνίτου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Διευθύντρια Π.Μ.Σ.
Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου*

I. Εισαγωγικά

Το έγκλημα αποτελεί απόρροια της αλληλεπίδρασης μιας σειράς ατομικών και κοινωνικών παραγόντων, των οποίων η προέλευση και οι συνέπειες έχουν όψεις νομικές, κοινωνικές, ψυχολογικές και συναισθηματικές. Παρότι το έγκλημα αποτελεί ένα κανονικό κοινωνικό φαινόμενο, παγκόσμια και διαχρονικά επαναλαμβανόμενο έστω και εννοιολογικά διαφοροποιούμενο, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν προκαλεί δυσάρεστες συγκινησιακές αντιδράσεις (φόβο, αποδοκιμασία, θυμό). Τις αντιδράσεις αυτές καλείται να αμβλύνει η επιβολή της ποινής μέσα από τους αποδιδόμενους σε αυτήν σκοπούς και λειτουργίες καθώς και μέσα από τη συμβολική επιβεβαίωση του κύρους του θιγομένου από το έγκλημα αξιακού και θεσμικού πλαισίου. Ο Durkheim ανέφερε, μάλιστα χαρακτηριστικά, ότι *η ποινή είναι μια κοινωνική αντίδραση –οιονεί μηχανική- προορισμένη να διατηρήσει την κοινωνική αλληλεγγύη.*

Στη βάση αυτή δομείται, άλλωστε, και η ιδέα της δικαστικής ανταπόδοσης που αποσκοπεί -μέσα από τις αρχές της νομιμότητας, αναγκαιότητας και αναλογικότητας που χαρακτηρίζουν το σύγχρονο ποινικό οικοδόμημα από το διαφωτισμό και μετά- στην επανόρθωση των επιβλαβών για την κοινωνία συνεπειών που προκάλεσε το έγκλημα, στις οποίες συγκαταλέγονται η ανασφάλεια για τα έννομα αγαθά των πολιτών, η καταφρόνηση του κοινού συμφέροντος και η

υποβόσκουσα αμφισβήτηση της αυθεντίας και του κύρους του δικαίου και της πολιτείας¹.

Αν και η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης είναι και συνταγματικά κατοχυρωμένη, παρόλα αυτά όλες οι εγκληματολογικές έρευνες καταγράφουν τους επηρεασμούς που δέχεται από κοινωνικές πιέσεις που ενίοτε ερμηνεύονται και ως πολιτικές. Ενδεικτική η κλασική έρευνα των Boudon & Davidovich σχετικά με τους μηχανισμούς εγκατάλειψης της ποινικής δίωξης από πλευράς των εισαγγελικών αρχών, στο πλαίσιο της αρχής της σκοπιμότητας, στη Γαλλία για διάστημα 125 ετών. Η έρευνα αναδεικνύει το ρόλο των διαδικασιών μεταφοράς της κοινωνικής πίεσης στην ποινική δικαιοσύνη καθώς και τις αντιδράσεις της απέναντι στις πιέσεις αυτές. Καταλυτική παραμένει η έννοια της βαρύτητας του αδικήματος για την αρχειοθέτηση μιας υπόθεσης, τονίζεται όμως ότι δεν προσδιορίζεται μόνο μέσα από ό,τι ορίζει ο ποινικός νόμος αλλά και μέσα από αυτό που εκλαμβάνεται ως έννοια από τον εφαρμοστή του νόμου. Το όριο, άρα, της θεωρούμενης βαρύτητας είναι πιθανό να μετατίθεται ανάλογα και με την πίεση που ασκεί ο όγκος των υποθέσεων ή η λεγόμενη «κοινή γνώμη»².

Εξυπακούεται ότι έως ένα βαθμό η αλληλόδραση μεταξύ κοινωνίας και απονομής της δικαιοσύνης είναι θεμιτή και λειτουργική. Η σύγχρονη ιστορία έχει καταγράψει, ωστόσο, πλειάδα περιπτώσεων σε διεθνές επίπεδο όπου το όριο αυτό μετατίθεται προς δημαγωγικούς στόχους, ώστε να γίνεται λόγος για 'ποινικό λαϊκισμό'³. Τη σύγχρονη διεθνή εξέλιξη των πραγμάτων επηρέασε ιδιαίτερα η πολιτικοποίηση του εγκλήματος και της αντιμετώπισής του, η οποία οδήγησε σε επιλογές μιας κατ'εξοχήν εκφραστικής, συμβολικής και δημαγωγικής δικαιοσύνης. Η πολιτικοποίηση του εγκληματικού προβλήματος βασίστηκε σε σημαντικό βαθμό στην αμφισβήτηση της κρατικής ικανότητας για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων που ήταν εντονότερη μεταξύ των πολιτών που εξέφραζαν αισθήματα ανασφάλειας και

¹ Ι.Φαρσεδάκης, *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σ.61.

² Χ.Ζαραφωνίτου, *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σ.σ.177-8.

³ Pratt J., Brown D., Brown M., Hallsworth S. & Morrison W. (Eds), *The new punitiveness*, Willan, Cullompton, 2005.

φόβου του εγκλήματος⁴. Οι τιμωρητικές πολιτικές που υιοθετήθηκαν την τελευταία εικοσαετία στόχευαν βασικά στην αντιμετώπιση του φαινομένου της ανασφάλειας παρά στην αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου. Οι δύο όψεις αυτής της πολιτικοποιημένης αντιμετώπισης του εγκλήματος αντανακλώνται από τη μία πλευρά ως *έντονη τιμωρητικότητα* και από την άλλη ως *ατιμωρησία*. Και οι δύο βασίζονται σημαντικά στο *συναισθηματισμό* των κοινωνικών ομάδων στις οποίες απευθύνονται και στη *συγκυρία* και ως εκ τούτου απομακρύνονται από την αρχή της νομιμότητας. Οι κριτικές που τις αφορούν έχουν ως άξονα την *επιλεκτικότητα*, τον *υποκειμενισμό* και την *αυθαιρεσία*.

I. Υποκειμενική τιμωρητικότητα

Η αύξηση της εγκληματικότητας δημιουργεί σαφώς μια γενικότερη ανησυχία στο κοινωνικό σώμα και επειδή συνήθως η επίσημη αντεγκληματική πολιτική αποδεικνύεται αναποτελεσματική στην αναζήτηση και αντιμετώπιση (και μάλιστα προληπτικά) των παραγόντων δημιουργίας αυτής της αύξησης, οι πολίτες πιστεύουν (και οι πολιτικοί ενισχύουν αυτή την άποψη) ότι η αυστηροποίηση των ποινικών κυρώσεων θα λειτουργήσει ανασχετικά στην όξυνση της εγκληματικότητας. Επιστημονικά έχει αποδειχθεί, ωστόσο, η ανακρίβεια του επιχειρήματος, με ενδεικτικότερο παράδειγμα το πολύ υψηλό ποσοστό των ανθρωποκτονιών στις ΗΠΑ, ακόμη και αν επισύρουν θανατική ποινή.

Ωστόσο, η τιμωρητικότητα δεν συναρτάται πάντα με το φόβο του εγκλήματος και συχνά αποτελεί την έκφραση μιας στάσης που λειτουργεί εκδικητικά, εφόσον προσεγγίζει την ποινή ως απάντηση σε 'λάθη' του παρελθόντος παρά ως πρόληψη μελλοντικών εγκληματικών πράξεων⁵. Για το λόγο αυτό και στην έρευνά μας του 2006, η τιμωρητικότητα εξετάστηκε σε δύο, κυρίως, επίπεδα ένα πιο συγκεκριμένο

⁴ Για μια διεξοδικότερη προσέγγιση και βιβλιογραφία, βλ. Χ.Ζαραφωνίτου, *Ο φόβος του εγκλήματος*, Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002.

⁵ Χ.Ζαραφωνίτου, *Τιμωρητικότητα*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008.

σχετικό με την καταλληλότερη ποινή για ένα σενάριο εγκληματικότητας και ένα γενικότερο, σχετικό με τις απόψεις του δείγματος για τη σκοπιμότητα της ποινής⁶.

Στην πρώτη περίπτωση χρησιμοποιήθηκε η ερώτηση της Διεθνούς Έρευνας Θυματοποίησης: *«Ποια θεωρείτε καταλληλότερη ποινή για έναν άνδρα 21 ετών, ο οποίος συνελήφθη για δεύτερη φορά για διάρρηξη κατοικίας και τη δεύτερη αυτή φορά έκλειψε μια συσκευή τηλεόρασης»*. Βάσει των απαντήσεων που δόθηκαν στην ερώτηση αυτή, ως περισσότερο «τιμωρητικοί» θεωρούνται όσοι επέλεξαν ως καταλληλότερη ποινή τη φυλάκιση. Στο ελληνικό δείγμα, τη φυλάκιση επέλεξε το 31% για κάποιο όχι ιδιαίτερα σοβαρό αδίκημα, σαν αυτό του παραδείγματος και η απάντησή του συνδέθηκε στατιστικά σημαντικά με την εμπειρία της άμεσης θυματοποίησής τους, την ανασφάλεια και τον σχετικό με το έγκλημα φόβο τους καθώς και με μορφές καθημερινής εγκληματικότητας.

Εντελώς διαφορετική είναι η εικόνα όσων οι τιμωρητικές στάσεις προέκυψαν μέσα από τη σχετική με τη σκοπιμότητα της ποινής ερώτηση *«ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, η σημαντικότερη σκοπιμότητα της ποινής που επιβάλλουν τα δικαστήρια;»*. Έτσι, εκείνοι που απάντησαν ότι η βασική σκοπιμότητα της ποινής είναι η *«τιμωρία του εγκληματία ώστε να πληρώσει για τις πράξεις του»* δεν διαμόρφωσαν την άποψή τους αυτή βάσει προσωπικών βιωμάτων, εφόσον δεν θεμελιώθηκε κανένας συσχετισμός μεταξύ αυτής της μορφής τιμωρητικότητας με την ανασφάλεια και το φόβο του εγκλήματος. Ουδεμία συσχέτιση προέκυψε άλλωστε μεταξύ θυματοποίησης και αυτής της μορφής τιμωρητικότητας, ενώ η πρόσληψη των σοβαρών κοινωνικών προβλημάτων εστιάζει κυρίως στον κλονισμό των κοινωνικών θεσμών, την απομάκρυνση από τη θρησκεία και μορφές εγκληματικότητας που δεν έχουν καθημερινό χαρακτήρα όπως η τρομοκρατία. Τα παραπάνω είναι ενδεικτικά της κοσμοθεωρίας που φαίνεται να εξηγεί τις γενικότερες στάσεις των πολιτών απέναντι σε μια σειρά σημαντικά κοινωνικά ζητήματα, όπως η εγκληματικότητα.

Αξίζει να αναφερθεί η ιεράρχηση των απαντήσεων συνολικά:

⁶ Ζαραφωνίτου Χ., Κουράκης Ν. & Συνεργάτες, (Αν)ασφάλεια, Τιμωρητικότητα και Αντεγκληματική πολιτική, Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών, Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών, εκδ. Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009.

- Προστασία της κοινωνίας από τον εγκληματία (*κοινωνική άμυνα*) 25,3%
- Τιμωρία του εγκληματία ώστε να «πληρώσει» για τις πράξεις του (*ανταπόδοση*) 20,2%
- Εκφοβισμός μελλοντικών εγκληματιών (*γενική ποινική πρόληψη μέσω παραδειγματισμού*) 19,8%
- Βελτίωση-κοινωνική επανένταξη του εγκληματία 18,1%
- Εκφοβισμός του εγκληματία (*ειδική ποινική πρόληψη*) 8,64%
- Ικανοποίηση του θύματος (*αποκαταστατική δικαιοσύνη*) 7,33%

Στην ίδια έρευνα, οι κάτοικοι της ελληνικής πρωτεύουσας ερωτήθηκαν σχετικά με την *αυστηρότητα ή την επιείκεια* των απαγγελλομένων αποφάσεων από τα ποινικά δικαστήρια και τα αδικήματα για τα οποία οι ποινές κρίθηκαν ως «*μάλλον ή πολύ επιεικείς*» και συγκεντρώνουν, άρα, τη μεγαλύτερη τιμωρητικότητα των ερωτώμενων είναι:

- *οι βανδαλισμοί,*
- *οι βιασμοί,*
- *η σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών και γυναικών,*
- *η νοθεία τροφίμων,*
- *η διαφθορά,*
- *το εμπόριο ναρκωτικών και*
- *ο χουλιγκανισμός.*

Στα εγκλήματα αυτά, που αξιολογούνται ως σοβαρότερα ή απειλητικότερα, επιζητείται αυστηρότερη αντιμετώπιση.

Τέλος, διαπιστώθηκε μια εντυπωσιακή *διαφοροποίηση του βαθμού της αυστηρότητας* που εκφράζεται από το δείγμα όχι με βάση την αξιόποινη πράξη αλλά με βάση το *δράστη της*. Αυτό προκύπτει μέσα από την επιλογή των ποινών που θεωρήθηκαν ως καταλληλότερες για *διαφορετικούς δράστες του ίδιου εγκλήματος*, δηλαδή της κλοπής 150 ευρώ από το ταμείο ενός καταστήματος. Τα πέντε εναλλακτικά σενάρια δραστών είναι: α) *ένας 15χρονος*, β) *ένας πολύτεκνος πατέρας*, γ) *ένας 27χρονος άνεργος*, δ) *ένας Αλβανός μετανάστης* και ε) *μία 25χρονη*

γυναίκα. Αντίστοιχα, οι προτεινόμενες ποινές είναι: α) καμία ποινή, β) κοινωφελής εργασία, γ) πρόστιμο, δ) ποινή με αναστολή, ε) φυλάκιση και στ) άλλο. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, η πλειονότητα των αυστηρότερων απαντήσεων αφορούν τον Αλβανό μετανάστη (24,2%), με δεύτερη στην ιεράρχηση την 25χρονη γυναίκα (17,9%) και τρίτο τον 27χρονο άνεργο (14,8%).

II. Αντικειμενική τιμωρητικότητα

Η εικόνα περί υπερβολικά επιεικούς δικαιοσύνης εντείνεται σε διεθνές επίπεδο μετά το 1990. Στις ΗΠΑ, εφαρμόζεται πλέον και στην πράξη το μοντέλο της μηδενικής ανοχής (*zero tolerance*), που είχε διατυπωθεί σε θεωρητικό επίπεδο ήδη από την προηγούμενη δεκαετία και στη Μ.Βρετανία, η πολιτική του *'tackling crime'*. Η αντεγκληματική πολιτική αυτής της περιόδου χαρακτηρίζεται ως ένα κύμα «τιμωρητικού λαϊκισμού» που επιχειρούσε να απαντήσει, κυρίως, στην 'κοινή γνώμη' και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης⁷. Όταν οι εργατικοί ανέλαβαν τη διακυβέρνηση, το 1997, ο πληθυσμός των φυλακών έφθανε τους 62.000 κρατούμενους (ή 120 κρατούμενοι / 100.000 κατοίκους)⁸. Παρά την εφαρμογή ενός ιδιαίτερα δαπανηρού προγράμματος (250 εκατομμυρίων λιρών), τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα, εφόσον τον Ιανουάριο του 2000 καταγράφηκε από την αστυνομία μια αύξηση 2% της συνολικής⁹. Τα τελευταία στατιστικά καταγράφουν έναν δείκτη 149/100.000.

Στις ΗΠΑ και Μ.Β., οι νέες μορφές ποινικών κυρώσεων εμπεριέχουν πλέον στοιχεία στιγματισμού και διαπόμπευσης όπως η δημοσιοποίηση των ονομάτων των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων, η υποχρεωτική εργασία στις φυλακές, η καταχώρηση σε μητρώο παιδοφίλων, οι φόρμες κρατουμένων και οι υποτιμητικές εργασίες για όσους εντάσσονται σε προγράμματα κοινωφελούς εργασίας. Ο Garland υποστηρίζει ότι οι πολιτικές αυτές στηρίζονται σε δύο πρότυπα δράσης: α) σε μια *'προσαρμοσμένη στρατηγική'* (*adaptive strategy*) που προωθεί την πρόληψη του εγκλήματος και τη συμμετοχή των πολιτών και β) σε μια στρατηγική *'κυρίαρχου*

⁷ A.K.Bottomley, "Politics, criminology and the reduction of crime", στο Α.Μαγγανάς (Εκδ.Επιμ.), *Τιμητικός Τόμος για την Α.Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Τ.Α'*, Νομική Βιβλιοθήκη-Bruyland, Αθήνα 2003, σ.σ.199-211(206).

⁸ Το ίδιο, σ.207.

⁹ Το ίδιο, σ.209.

κράτους' (*sovereign state strategy*), που προωθεί τον αυξημένο κοινωνικό έλεγχο και την 'εκφραστική' τιμωρία (*expressive punishment*)¹⁰. Στο πλαίσιο αυτό, το βάρος μετατοπίζεται από τους παράγοντες εγκληματογένεσης στα αποτελέσματα της εγκληματικότητας (το κόστος του εγκλήματος, τη βλάβη που προκλήθηκε στο θύμα, τη δημιουργία ανασφάλειας στους πολίτες κλπ) και θεσπίζονται οι νέες πολιτικές 'μείωσης της βλάβης'.

Το κλίμα αυτό δεν άφησε ανεπηρέαστη την ποινική νομοθεσία και των υπολοίπων ευρωπαϊκών χωρών, η οποία αυστηροποιήθηκε τα τελευταία χρόνια του 20^{ου} αιώνα. Ενδεικτικά είναι τα ποσοστά εγκλεισμού, τα οποία παρουσίασαν σημαντικές αυξήσεις, όπως για παράδειγμα οι δείκτες εγκλεισμού στη Γαλλία οι οποίοι μετεβλήθησαν από 84 το 1992 σε 101/100 000 το 2012, στην Ισπανία από 90 σε 149, στην Πορτογαλία από 93 σε 132, ενώ στη χώρα μας μετά από συνεχή αύξηση ο δείκτης κρατουμένων έφθανε πριν ένα χρόνο τους 111/100 000. Παρόλα αυτά η Μ.Β., καταγράφει μείωση της εγκληματικότητας και το ίδιο και οι Η.Π.Α., το αντίθετο με ό,τι συμβαίνει δηλαδή στη χώρα μας.

III. Σύγκριση υποκειμενικής-αντικειμενικής τιμωρητικότητας

Συγκρίνοντας την *επίσημη* ή *αντικειμενική* τιμωρητικότητα που απορρέει από την αυστηροποίηση της ποινικής πολιτικής, με την λεγόμενη *υποκειμενική τιμωρητικότητα* όπως αντανακλάται μέσα από τις στάσεις των πολιτών και την επιθυμία τους για αυξημένη καταστολή, παρατηρούμε ότι η δεύτερη υπερτερεί.

Αυτό προκύπτει από έρευνες που απευθύνονται ταυτόχρονα σ' ένα δείγμα κοινού και σ' ένα δείγμα δικαστικών λειτουργών, όπως η έρευνα του πανεπιστημίου της Λωζάννης για την «*τιμωρητικότητα και το ρόλο της μονάδας κύρωσης στο μέγεθος της ποινής*»¹¹, η οποία βασίστηκε στην *προσομοίωση δικαστικών αποφάσεων* που αφορούσαν τέσσερις ποινικές υποθέσεις¹²: έναν υπότροπο οδηγό,

¹⁰ D.Garland, *The culture of control. Crime and social order in contemporary society*, Oxford University Press, 2001, p.140.

¹¹ A.Khun (Dir.) A.Jayet & P.Villetaz (Coll.), *La punitivité et le rôle de l'unité de sanction dans le quantum de la peine*, Rapport scientifique final, Université de Lausanne, Faculté de Droit, Novembre 2001.

¹² A.Khun, P.Villetaz, A.Willi-Jayet, « L' influence de l' unité de sanction dans les peines infligées par les juges et celles désirées par le public », στο *Déviance et Société*, vol.29, No2, 2005,σ.σ. 221-230(223).

ο οποίος έτρεχε με 232 χλμ/ώρα σ' ένα τμήμα του οδικού δικτύου με όριο τα 120 χλμ/ώρα, έναν πολυ-υπότροπο διαρρήκτη, έναν βιαστή και έναν τραπεζικό, ο οποίος καταχράστηκε πάνω από 650.000 ευρώ. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 606 πολιτών, οι οποίοι δέχθηκαν να συμπληρώσουν τηλεφωνικά το ερωτηματολόγιο, τον Οκτώβριο 2000, και σε 290 δικαστές, οι οποίοι το απέστειλαν με το ταχυδρομείο, το Μάιο του ίδιου έτους. Η σύγκριση των επιβληθεισών ποινών οδήγησε στη διαπίστωση πως το κοινό ήταν παντού αυστηρότερο από τους δικαστές, με εντυπωσιακή εξαίρεση την περίπτωση του τραπεζικού, όπου το κοινό ήταν επιεικέστερο των δικαστών.

IV. Ατιμωρησία

Την άλλη όψη του νομίσματος αποτελεί προφανώς η ατιμωρησία, εφόσον ενισχύει την εικόνα μια εθελotuφλούσας δικαιοσύνης που χαρακτηρίζεται από επιλεκτικές διαδικασίες βάσει των εμπλεκομένων σε μια υπόθεση ατόμων. Στην προαναφερθείσα έρευνά μας¹³, οι Αθηναίοι πίστευαν σε μεγάλο βαθμό ότι η δικαστική κρίση επηρεάζεται κατ' αρχήν από *προσωπικές γνωριμίες, πολιτικές πιέσεις και οικονομικά οφέλη* και δευτερευόντως από τα *ατομικά χαρακτηριστικά των κατηγορουμένων και θυμάτων* και, κυρίως, *την οικονομική κατάσταση και την εθνική τους προέλευση*. Η εικόνα αυτή αντανακλά τον κλονισμό της εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στις «ηθικές ιδιότητες» του δικαστή, με άλλα λόγια, το «αδέκαστο» και την «ανεξαρτησία» του¹⁴.

V. Συμπεράσματα-Προτάσεις

Απέναντι σε αυτή τη *συναισθηματική ή/και συγκυριακή απονομή της δικαιοσύνης* μπορεί να αντιταχθεί η *ορθολογικοποίηση της ποινικής και ευρύτερα αντεγκληματικής πολιτικής* και των προβλεπομένων *ποινικών κυρώσεων* ειδικότερα.

¹³ Χ.Ζαραφωνίτου, Ν.Κουράκης, 2009.

¹⁴ Πρόκειται για την κριτική που κατέγραψε η παλαιότερη αλλά μοναδική εθνική έρευνα για την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα, αναφορικά με την εικόνα του δικαστή. Σύμφωνα με τα πορίσματά της, 47,7% του δείγματος αμφισβητούσε το αδέκαστο της κρίσης του και 59,8% την ανεξαρτησία του. Βλ. Η.Δασκαλάκης, Α.Ανδρίτσου, Π.Παπαδοπούλου, Π.Παππάς, Ι.Περαντζάκη, Δ.Τσαμπάρλη, *Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 1983, σ.133επ.

Μια παρόμοια προσέγγιση λαμβάνει εξίσου υπόψη της το *θύμα* (παθόντα-ούσα), το *δράστη* ενός εγκλήματος αλλά και την *κοινωνία* στο σύνολό της και στη βάση της *ισότητας* και *νομιμότητας* απομακρύνεται από *πρακτικές διακρίσεων, διαφθοράς και πελατειακού συστήματος* προς όφελος της επιβεβαίωσης του *κύρους του θεσμού της δικαιοσύνης*, σε μια *ωφελιμιστική προοπτική πρόληψης και κοινωνικής επανένταξης*.

Στην πράξη, αυτό σημαίνει ενεργοποίηση μιας σειράς ποινικών κυρώσεων, *πέραν των στερητικών της ελευθερίας* που θα μπορούν να εφαρμόζονται όταν προβλέπονται νόμιμα και θεωρούνται ως κατάλληλες και αποτελεσματικές.

Ενδεικτικά θα ήθελα να αναφερθώ στην *ημι-ελευθερία*¹⁵ που μπορεί να συνδυαστεί μέσα από σωστή οργάνωση και συντονισμό με μια σειρά προγράμματα κοινωνικού- εκπαιδευτικού ή, ανάλογα με την περίπτωση, θεραπευτικού χαρακτήρα. Αντίστοιχα μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα χρήσιμη η *αναστολή υπό επιτήρηση της ποινής* και κυρίως σε καταδικασθέντες νεαρής ηλικίας παρέχοντάς τους τη δυνατότητα κοινωνικής ένταξης μέσα από προγράμματα εκπαίδευσης και ουσιαστικής επιμόρφωσης ή κατάρτισης. Και η *κοινωφελής εργασία* θα μπορούσε να διευρυνθεί ειδικότερα σήμερα που έχουν αυξηθεί οι φυλακίσεις για οικονομικά εγκλήματα μέσα από την παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών.

Κατ' αυτό τον τρόπο *περιορίζεται η φυλάκιση μόνο όπου κρίνεται αναγκαία* και περιορίζονται και οι πολλές αρνητικές της συνέπειες.

Η ορθολογικοποίηση που προανέφερα αφορά και *intra muros*, μέσα από την ανάγκη να ενισχυθούν τα *προγράμματα εκπαίδευσης στα σωφρονιστικά καταστήματα* και κυρίως στα σχολεία των ειδικών καταστημάτων κράτησης νέων τα οποία παρέχουν σπουδαίο έργο και να επεκταθούν και σε μορφές καλοκαιρινών προγραμμάτων. Αναμφισβήτητη είναι η ανάγκη για πρόσληψη *ειδικευμένων επιστημόνων* και κυρίως εγκληματολόγων που αν και προβλέπονται από τον γενικό κανονισμό των σωφρονιστικών καταστημάτων απουσιάζουν, καθώς και μια εκ βάθρων αναθεωρημένη προσέγγιση της *φροντίδας της πολιτείας μετά την*

¹⁵ Χ.Ζαραφωνίτου, "Ημιελευθερία: Μια βασική μορφή σωφρονιστικής μεταχείρισης όπως προβλέπεται στον γαλλικό κώδικα ποινικής δικονομίας", ΝοΒ 35/1987, σ.σ. 1330-1335.

αποφυλάκιση, δομημένης σε τρία στάδια: άμεσης, μεσοπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης κοινωνικής επανένταξης.

Στο πλαίσιο αυτό, οι ποινικές κυρώσεις δεν αξιολογούνται μόνο μέσα από το δείκτη υποτροπής αλλά και από τον τρόπο εφαρμογής τους.

Δεν είναι προϊόν συγκυριακών πολιτικών αλλά επιστημονικής μελέτης.

Είναι προϊόν ευαισθητοποίησης αλλά εφαρμόζονται ορθολογικά, με άξονα και κριτήριο την αποτελεσματικότητά τους και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.